

1-TAVSAN DAVASI

Kelepçeli tutuklular, ağlayan analar babalar, yerlerde yuvarlanan çocuklar, namlulara sürünerek koşuşan avukatlar, çaycılar, öğleye doğru çıkıp gelen pıdecilerle, İzmir Adliyesi olağan günlerinden birini yaşıyordu. İşhani'ndan bozma yapının dar koridorları tıklım tıklım insan doluydu. Kimi kavga ediyor, kimi şakalaşıyordu. Okuldan izin alıp gelen üç ortaokul öğrencisi, bunca karmaşa arasında sığınabildikleri az dumanlı bir köşede, duruşma sıralarını bekliyorlardı. O gün karar verilecekti.

Hüseyin Çavuş'un tavşanlarının bir benzeri, Fuar'daki Hayvanat Bahçesi'nde bile yoktu. Parlak, uzun, yumuşacık tüyleri vardı. Hüseyin Çavuş, apartmanlar arasında sıkışıp kalan bahçesini gelen geçenin saldırısından korumak için, yol kenarındaki duvarın üzerine bir de çit çekmişti. Tek başına yaşıyor, çok sevdiği tavşanlarının rahatı kaçmasın diye, arsasına apartman dikmek isteyen yapsatçıların başvurularını geri çeviriyordu.

Bir başka güzeldir İzmir'in sonbahar ikindileri. Gök-yüzünün alacasında incecik ay parıldarken, öteki uçta, kızıla çalan koskoca güneşin batışını izlemek olasıdır. Ay mı çarptı, yoksa güneş mi, ne olduysa, işte o akşam oldu. Bir an önce Hüseyin Çavuş'un tavşanlarına ulaşmak isteyen üç afacan, duvara tırmanıp çiti aşmayı denediler. Kavaktan yapılan yumuşak dikmeler basınca dayanamayınca, çatırdayıp üzerindeki tel-, örgü ile birlikte bahçeye doğru yattı. Çeneleri hiç durmayan sevimli yumaklar, davetsiz konuklara aldırmandan bir şeyler kemirip koşuyorlardı. Çocuklar, mutluluktan ne yapacaklarını bilemediler. Dizlerinin üzerine çöküp, tavşanların arasına karıştılar. Onlara dokundukça daha bir coşuyor, tavşanlarla kafa kafaya verip çenelerini oynatıyorlardı. Bu coşku hiç bitmesin istediler. Kendilerince en güzelini, en irisini seçip kucakladılar. Geldikleri yoldan dönebileceklerini sandılar. İşte o zaman, şaşırıp kaldılar. Bahçeye yıktıkları çit, duvara tırmanmalarına olanak vermiyordu. Çıkışı olmayan karides tuzağına takılmışla da, okula giderken çantalarında taşıdıkları dökülmeyen mürekkep hokkasına düşmüş gibiydiler. Tüm çabaları boşunaydı. Çılgın gibi koşup gelen Hüseyin Çavuş'un elindeki sopayı gördükleri zaman, kirece bulanmış gıysiler, koltuklarının arasına kısırdıkları tavşanlarla, duvarın dibinde debelenip duruyorlardı.

Komşuların arabuluculuğu, ana babaların yakarmaları, Hüseyin Çavuş'u yumuşatmaya yetmedi. Onun da kendine göre nedenleri vardı. Bu, ilk olay de-

ÇOCUK MAHKEMELERİ NE OLDU?-I

GÜNEY DİNÇ

ğildi ki? Her yıl, 23 Nisan, 19 Mayıs, 29 Ekim günlerinde ortaokulun sınıfları, gözü gibi baktığı bahçesinden yolunan çiçeklerle süsleniyordu. Kimse sormuyordu çocuklara, çiçekleri nereden buldunuz diye. Bir kez olsun, eriklerin sarardığını görememişti. Daha çekirdekleri donmadan, önüne gelen avuç dolusu koparıp gidiyordu. Bıkıp usandıği yumurcakilara, unutamayacakları bir ders vermek istiyordu.

"Tavşan Davası" böyle başladı. Önce karakola götürdüler. Tutanaklar düzenlenip, yazılar imzalandı. Evden kimlikler, muhtardan oturma belgeleri getirildi. Geceyi bodrumda geçirdiler. Artık onlar da "hırsız" olmuşlardı. Sabaha dek, başka hırsızları, kavgacıları, uyuşturucu kullananları tanıyıp söyleşilerine katıldılar. Gün ağarınca, buyruklara uyup hücreyi temizlediler, bunca kişinin çöplerini döktüler.

Çocuklara eşlik etmek kolay olmuyor. Ne zaman, ne yapacakları önceden bilinmiyor. Çelimsiz yapıları, atak davranışları nedeniyle, umulmadık zamanda görevlilerin elinden kaçıp kalabalığa karışabiliyorlar. Bu yüzden başlarına bir iş gelmesin diye, savcılığa götürülürken, ellerine zincir vuruldu. Çocuklar önde, koruyucuları arkalarında, Kemeraltı'ndan geçip Adliye'nin dördüncü katına çıktılar. Olay, gazetecilerin ilgisini çekti. Bir yandan flaşlar parlarken, öte yandan, tavşan davası üzerine şaşırtıcı öyküler geliştiriliyordu.

Savcılık önündeki bekleyiş uzun sürdü. Adli Tabip'e çıkarıldılar. Doktor, "farik ve mümeyyiz" olduklarına ilişkin rapor verdi. Yani eylemlerinin "suç" olduğunu anlayacak kadar kafaları çalışıyordu. Gerçekten, ortaokul üçüncü sınıf öğrencisi olan sanıkların Hüseyin Çavuş'un yasaklanmış bahçesinden tavşan çalmanın suç olduğunu bilmemeleri olanaksızdı. Yargılanıp cezalandırılabilirlerdi. Büyüklerden tek ayrıcalıkları, daha az ceza alacak olmalarıydı. Bir de, duruşmaları gizli yapılacaktı. Yasa önündeki durumları buydu. Oysa darmadağın saçlarıyla, uykusuz başları önlerinde, elleri kelepçeli fotoğrafları, ilginç öyküleriyle birlikte, ertesi gün yayımlanacak gazetelerin karelerine çoktan yerleştirilmişti.

Ne yapacaklardı tavşanları? O kadar çok sevmişlerdi ki, kesip etini yemek, akıllarının ucundan geçmemişti. Kan döküp avuçlarında titreyen sıcaklığı dondurmamak onların işi değildi. Hele satmayı hiç düşünmemişlerdi. Dağda, kırdan yaşayan tavşanların evlerde de beslenebileceğini, ilk kez Hüseyin Çavuş'un bahçesinde görmüşlerdi. Onlar da birer tavşanları ol-

masını istemişlerdi. Yaptıklarının yanlış olduğunu biliyorlardı ama, yasak tutkuların dürtüsüyle, kestirme çözümü böyle bulmuşlardı. Yakalanmasaydılar, gece bastırınca, kucaklarında tavşanlarla, ister istemez evlerine döneceklerdi. O zaman da iş ortaya çıkacak, tavşanlar, yine Hüseyin Çavuş'a verilecekti. Üstelik bir güzel dayak yiyeceklerdi.

Bunlar, yargının araştıracağı konular değildi. Suç, "gündüz" mu, yoksa "gece" mi işlenmişti? Hırsızlığın ".ikiden fazla kimseler tarafından birlikte yapılması", çitin devrilip duvarın atlanması, ağırlaştırıcı neden sayılacak mıydı? Olayda, "meskun bir hanenin doğrudan doğruya müştemilatından olan veya duvarla çevrilmiş bulunan yerlerdeki hayvan.." ların çalınmasıyla ilgili kural uygulanabilir miydi? Tavşanların değeri, "pek fahiş" miydi, "hafif" mi, yoksa "pek hafif" mi? Çocuklar bahçeden çıkamadan yakalandıklarından, suç oluşmuş muydu? Olay, "nakıs teşebbüs" düzeyinde mi kalmıştı, "tam teşebbüs" mü? Sağlıklı bir çözüme varmak için, yargıcın görevi, öncelikle bu soruların yanıtını bulmaktı...

Dışardan gelen gürültü nedeniyle, kürsüdeki yargıcın sesi güçlükle duyuluyordu. Kararı ayakta dinleyen çocuklar çenelerini dayadıkları demir parmaklıkların ardında, gözlerini açmış, söylenenleri anlamaya çalışıyorlardı. Yargıç, toplama bölme, çıkartma işlemleri yapıyor, daktilonun başındaki yazman bunları tutanağa geçiriyordu. İçlerinden biri matematik öğretmenini anımsatınca, çaktırmadan fısıldayıp gülüştüler. Bu hesaplara bir türlü akıl erdiremiyorlardı...

Asık yüzlü yargıç arada bir çocuklara bakıp, kendisiyle konuşur gibi, "ama ne tavşanlardı.." diyordu. Az mı uğraşmıştı, incir çekirdeğini doldurmayan bu dava için? Olay günü İzmir'de gündüzün bitip gecenin başladığı saati Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden sormuştu. Bahçenin kapalı yer sayılıp sayılmayacağını saptamak için bilirkişi götürüp, suç yerinde inceleme yapmıştı. O gün görmüştü, Hüseyin Çavuş'un parlak tüylü tavşanlarını. Birini kucağına alıp uzun uzun okşamıştı. Bu tavşanlarda, insanı, alışılmışın dışına çeken bir şeyler vardı. Dokundukça, düşünceleri çeşitleniyordu. Yirmi yedi yıl boyunca, yaşamın hep acı veren bulanık yüzünde dolaşmak zorunda kaldı-

ğını anımsadı. İşleri yolunda gidenler, hiç karşılığın gelmiyordu. Uyuşmazlıklar, tartışmalar, suçlamalar, kimi zaman yerini bulmayan cezalarla geçmişti yılları. Oysa bunların hiçbiri onu ilgilendirmiyordu. Emekli olunca, Hüseyin Çavuş gibi, çiçekler, tavşanlar arasında durulup dinlenmek isterdi. Hele geçmişe dönmek, şu küçük hırsızlardan biri olabilmek için neler vermezdi ki...

Bir kez daha mırıldandı yargıç:

"Ama ne tavşanlardı..."

Sonra asık yüzünü takınıp, çocuklara döndü:

"Komşunun bahçesine girip tavşanlarını almanız, hırsızlık suçunu oluşturuyor" dedi. "Sizlere önce hapis cezaları verdim. Yasal indirimleri uyguladıktan

sonra, cezanızı paraya çevirip erteledim. Bir daha karşıma çıkarsanız, yaşınıza bakmam, hepinizi içeri atarım."

Böylece, yasal uyarı da yerine getirilmiş oldu.

Yaşlan tutmadığı için, cezaları Adli Sicil'e işlenmedi. Yasa böyle diyor ama, onlar çoktan fişlendiler. Yıllar sonra, işe girecekleri zaman "hırsız" olduklarını öğrenecekler. Yüzlerine çöken utancı yenmek için, bir kez daha anımsayacaklar Hüseyin Çavuş'un tavşanlarını. Sevgiyle okşayacaklar tüylerini, yitirdikleri o güzelim çocukluğa dokunur gibi....

2-ÇOCUK VE YARGI

Gerçek yaşamdan aldığımız bu öykü, ülkemizde, çocuk yargısının hiçbir özelliği bulunmadığını kanıtlayan binlerce örnekten yalnız birisi. Küçükler, tıpkı yetişkinler gibi yargılanıp cezalandırılıyorlar.

Çocuğu suça iten özgül etkenler değerlendirilmezken, mahkemeler,

bir yığın gereksiz ayrıntıyı araştırmak zorunda kalıyorlar. Oysa, yetişkinler için saptanan kurallar, çocuklara uygun düşmüyor. İzlenen yöntemler, çocuğun dünyasıyla temelden çelişen yanlışları da birlikte getiriyor, örneğin, çocuk bir şeyler çalmışsa, kapı kilidinin kırılıp, duvarın aşılması, eylemin gece ya da gündüz gerçekleşmesi, olayın çözümü yönünden fazla bir önem taşıyor. Bunlar, yetişkinler için konulmuş cezayı ağırlaştıran nedenler. Hırsızlık yapan çocuk, elbette, duvarı da atlayacak, kilidi de kıracak. Eğitim biçiminin, çevre ko-

Yıllar sonra, işe girecekleri zaman "hırsız" olduklarını öğrenecekler.

şullarının, kişilik özelliklerinin aydınlatılmasında yararlanılabilecek bu tür etkenler, mahkemelerimizde, salt, verilecek cezanın süresini kararlaştırmak için araştırılıyor.

Üç-beş kişinin aralarında anlaşarak suç işlemleri durumunda uygulanacak yaptırım, kimi suçlarda, tek sanığa verilecek cezadan daha ağır oluyor. Böylece örgütlü suçların önlenmesi amaçlanıyor. Bu kural, çocuklar için de geçerli. Düşünülüyor ki, yetişkinlerin suç işleme kararlılığını pekiştiren bilinçli beraberlikler, küçükler yönünden, oyun düzeni içinde gelişen bir coşkunun paylaşılması olabiliyor.

Aileler, aşiretler arasında sürüp giden kan davalarında, karşıtlarını öldürmek için yetiştirilen çocuklar var. Yaşlan tutmadığından ölüm cezası uygulanmayacağı, cezaları indirileceği için, büyüklerin işlediği suçlar gençlere yükleniyor. Çelimsiz ve devingen yapılarından, içten görünülerinden yararlanılarak, kimi çocuklara, daha küçük yaşlarında, hırsızlık, dilencilik eğitimi veriliyor. Anımsanmayan dedelerin biriktirdiği düşmanlıkları sürdürmek, ya da ailenin geçim sorununa yeni kaynak yaratmak için "suçlu çocuklar" üretiliyor.

İletişimin sınırsız olanaklarıyla tüm zenginliklerin hoyratça sergilendiği bir ortamda, çukulata almak için pastanenin vitrin camını kıran, ulaşabildiği yerlerden, ekmek, meyve, giysi ve hatta "ateş" çalan küçüklerin kelepçeli öykülerini okuyoruz. Bu olaylar karşısında, "karakol - mahkeme - cezaevi" üçgeni içinde somutlaşan geleneksel uygulama, suçlanan çocuğu "minyatür bir yetişkin" anlayışıyla değerlendiriyor. Katı ve biçimsel yasalar, yargıca devinim olanağı bırakmıyor. Mekanikleşen yöntemler "çocuk" olgusuna uzak düşünce, birbirini kovalayan işlemler dizisi, cezalandırmanın da ötesinde, gerçek bir işkenceye dönüşüyor.

Yargı, "suçlu çocuk"tan önce, "çocuk"u tanıyıp anlamak zorunda. Hiç kuşkusuz, yargıçlar, çocuğun, "...gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış, ergin sayılmayan küçük yurttaş..." olduğunu biliyorlar. En azından, ağır iş yükü nedeniyle, dilediklerince ilgilenemedikleri kendi çocukları var. Ancak bu deneyimlerini, "en az ceza" vermenin ötesinde değerlendirebilecekleri ortam yok. Sokaktan gelen çocuk, sonuçta yine sokağa bırakılıyor.

"Çocuk, istenildiği gibi yörgülabilecek canlı bir hamur değildir. Çocuk, yetişkinin küçültülmüş bir örneği hiç değildir. Çevresini algılayışı, yorumlayışı değişiktir. Çocuk, bağımlıdır, bencildir, beklemeyi bilmez. Duyguları iniş çıkışlar gösterir, tepkileri kesindir. Sürekli sevilme, desteklenmek ve ana babanın sağladığı güven ortamında yaşamak ister. Onları kendine örnek alarak, davranış ve tutumlarını benimseyerek kişilik kazanır. Sevgi yanında yaşam kurallarını, doğru - yanlış kavramlarını özümser, kendi kendini denetleyen bir üst benlik, bir vicdan geliştirir. Çocuk,

ayrıca özgür olmak isteyen, kendi başına deneme, yanılma ve sürekli sorma ile öğrenen bir canlıdır."¹

Bu niteliklerin de ortaya koyduğu gibi, "çocukluk", kendine özgü bir yaşam biçimi. Çocukluğu, "yetişkinliğe geçiş" dönemi olarak algılamak, yanlış bir değerlendirme. Çocuğu tanıma ve anlama çabasında başarıya ulaşmak, öncelikle onun özgün dünyasına girebilmekle olası.² Yetişkinlikleri umutsuzluğa düşüren koşullara, çocukların da uyum göstermeleri beklenmemeli. Durağanlık, edilgenlik, sevgisizlik, çocuğun doğası ile bağdaşmayan kavramlar. Toplumsal devinimin kaynağını oluşturan bu nitelikler bir yaşam çelişkisine dönüşünce, çocuk suçlarının başlıca nedenleri oluyor.

Bilimsel araştırmalar, Batı toplumlarında çocuk suçlarının endüstrileşmeye koşut olarak arttığını gösteriyor. Geleneklerle birlikte çekirdek aile yapısının yıkılarak, baba, anne ve çocuğun toplu üretime katılmaları, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, hızlı ve düzensiz kentleşme, işsizlik, iç ve dış göçler, giderek insan ilişkilerinin nitelik değiştirmesi, çocuk suçlarını yoğaltan temel etkenler arasında. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, başta ABD, Japonya ve İsveç olmak üzere birçok ülkede çocuk suçlarında hızlı artışlar saptanmış.³ Çocuk suçluluğu, yoksul kesimlerde, daha yüksek oranlarda görülüyor. Endüstrileşmenin sunduğu çeşitli yenilik ve olanaklardan yararlanamayan alt gelir düzeyindeki ailelerin çocukları, yasal olmayan yollardan gereksinimlerini karşılamayı deniyorlar. Kuşkusuz bu gelişmelerde, çocukları özendirici, olağandışı serüvenler aramaya itici yayın ve gurgularıyla, iletişim araçlarının da Önemli katkıları oluyor.⁴

Çocuk suçlarındaki dönemsel ve ülkesel artışlar, olayların, kapitalist ekonomiyle bütünleşen toplum yapısıyla doğrudan bağlantılı olduğunu gösteriyor. Kapitalizmin yarattığı bencil ve girişimci kişilik, uyguladığı yöntemlerle değil, ulaştığı sonuçlarla değerlendiriliyor. Toplumsal saygınlığın yolunu açan başarının ölçüsü, edinilen servet birikiminde somutlaşıyor. "Başarılı" ve "başarısız" insanlar arasında oluşan uçurumlar, genç kuşaklara doğru inildikçe daha da keskinleşiyor. Bütün sorun, bu yapıya ters düşmeden oyunun kurallarına uyabilmekte. Çocuklar ve gençler böylesi deneyimlerden, büyük yaralarla çıkıyorlar. Gelişme yolları tıkalı, umutsuz bir kesim oluşturuyorlar. İşte o zaman, çocuk yargısı, kapitalizmin hemen ardından, özgün bir kurum olarak, çağımızın gündemine yerleşiyor.

Sürecek

1) Atalay Yörükoğlu, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, Aydın Kitabevi, Ank., 1983, s.3'.

2) Melek Şen, *Çocuk Mahkemelerinin Uygulanabilirliği Açısından Yargıç ve Savcı Olarak İnsan Potansiyelimiz*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1986, s.48.

3) Haluk Yavuzer, *Psiko-Sosyal Açından Çocuk Suçluluğu*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, İst., 1981, s.24.

4) Melek Şen, a.g.y., s.46-47.

